

УДК 378.147:811.161.2-051

<https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.147-151>.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ В МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ДО НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інна Клак,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-7723-1910,
e-mail: klakinna@gmail.com

Надія Яценюк,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0001-9140-9060
e-mail: yaz_nadya@ukr.net

Реферат

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

психологічний клімат,
позитивна мотивація,
навчальна діяльність,
професійна діяльність,
компетентність,
студенти,
студентська група,
майбутні вчителі
іноземної мови

У статті розглянуто актуальну проблему в галузі теорії і методики професійної освіти – формування позитивної мотивації в майбутніх учителів іноземної мови до навчальної та подальшої професійної діяльності. Метою статті є обґрунтування доцільності створення позитивного психологічного клімату як ефективного чинника формування позитивної мотивації в майбутніх учителів іноземної мови до навчальної та подальшої професійної діяльності. Психологічний клімат визначено як суттєвий чинник формування зазначеного феномену, а саме: як показник взаємовідношення особистість-група, сукупність усіх впливів членів студентського колективу один на одного, що сприяють або заважають продуктивній спільній діяльності, всебічному розвитку особистості в групі та задоволенню соціальних потреб її членів. Визначено сприятливі та несприятливі характеристики психологічного клімату, зокрема, сприятливими ознаками психологічного клімату вважаються оптимістичний настрій студентів та викладачів, який є запорукою доброзичливого тону педагогічної взаємодії та успішної співпраці; взаємодопомога, підтримка та справедливе ставлення до всіх учасників освітнього процесу та ін. До несприятливих характеристик психологічного клімату відносяться інертність, конфліктність, агресивність, подавлений настрій, байдужість, відсутність норм справедливості та рівності у взаємовідносинах членів студентської групи. Таким чином, встановлення комфортного психологічного клімату та партнерських відносин між викладачем і студентами та між самими студентами передбачає наявність емоційного благополуччя, позитивної «Я-концепції», успішності у сфері спілкування, взаємовідносин та майбутньої професійної діяльності. Особливої уваги в цьому контексті потребують заняття з практики усного і писемного мовлення та методики викладання іноземної мови, під час проведення яких використовуються інноваційні форми навчання такі, як лекції-діалоги, «круглі столи», батл-дискусії. На таких заняттях створюється психологічний клімат, який стає потужним стимулом навчальної діяльності для кожного студента, оскільки йому надається можливість повною мірою розкрити свій особистісний творчий потенціал та оволодіти необхідними для майбутньої професійної діяльності загальними та спеціальними компетентностями. Від навчального закладу та його викладацького складу залежить, яким буде клімат у студентському середовищі, а, отже, і освітнє середовище в цілому.

Постановка проблеми. Стрімкі темпи розвитку сучасної науки і техніки та зростання кількості інформації у світі потребують якісно нового рівня викладання як базових, так і фахових дисциплін, забезпечення інтелектуальної, психологічної, моральної та мотиваційної готовності до життєдіяльності в нових умовах усіх учасників навчально-виховного процесу.

Йдеться про необхідність кардинальної зміни парадигми підготовки фахівців в умовах швидкого поновлення знань та потреби у підготовці фахівців, які відрізнятимуться глибокою всебічною професійною компетентністю, що є складовою загальної життєвої компетентності. У цьому контексті пріоритетним завданням навчання іноземних мов у закладах вищої

освіти (далі: ЗВО) є створення таких умов, за яких студенти самі усвідомлюють необхідність оволодіння іноземною мовою для реалізації своїх життєвих планів та амбіцій у сучасному світі. Отже, теоретична й практична підготовка у ЗВО повинна стати не метою, а засобом формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов. При цьому оволодіння студентами професією вчителя іноземних мов повинно виражатися в конкретному прояві мотивів і цілей професійної діяльності, які відображають потреби та інтереси майбутнього фахівця. Таким чином, формування в майбутніх учителів іноземних мов позитивної мотивації до навчання та професійної діяльності – одна з умов успішного формування в них професійної комунікативної компетентності, що, своєю чергою, відбуватиметься ефективніше за умови створення в навчальному процесі ЗВО позитивного емоційного настрою студентів при оволодінні іншомовною комунікативною компетентністю.

Аналіз наукових праць. Проблемою формування позитивної мотивації до навчання та подальшої професійної діяльності майбутніх фахівців опікувалися вітчизняні й зарубіжні учені, зокрема І. Зимня, М. Бородуліна, В. Ковальчук, С. Сисоева та ін., у працях яких спільна творча діяльність учасників освітнього процесу визначається як спосіб реалізації особистісно-орієнтованої взаємодії, де студент реалізує свої можливості в спільно досягнутому продукті. Своєю чергою, Є. Ільїн (2011, с. 357) та О. Леонтьєв (2008, с. 224) розглядають систему потреб і мотивів, які визначають не тільки напрям та рівень активності людини, але й своєрідність розвитку особистості. У працях В. Ольшанського, К. Платонова, Ю. Платонова, І. Холодинської визначається сутність психологічного клімату та його роль у формуванні позитивної мотивації до навчальної та подальшої професійної діяльності майбутніх фахівців.

Метою статті є обґрунтування доцільності створення позитивного психологічного клімату як ефективного чинника формування позитивної мотивації до навчальної та подальшої професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Система потреб і мотивів багато в чому визначає не тільки напрям та рівень активності людини, але й своєрідність її особистості. Потреби й мотиви формують ієрархію, що характеризує цілісну особистість у всіх галузях її діяльності, спонукає людину виявляти проблеми та концентрувати зусилля на

їх вирішенні (Ільїн, 2011, с. 328). Тому розвиток особистості фахівця означає, насамперед, формування системи його потреб і мотивів.

Очевидно, що проблема формування мотивів – пізнавальних, професійних або будь-яких інших – надзвичайно складна саме з тієї причини, що всяка діяльність полімотивована, до того ж неможливо виділити «чисту культуру» того чи іншого окремо взятого мотиву, тим більше сформулювати його в навчанні. Мотиваційна сфера особистості являє собою багатогранну освіту (Леонтьєв, 2008, с. 152) і характеризується сукупністю соціальних установок, ціннісних орієнтацій та інтересів, що складають основу мотивів. Відповідно, мотиваційна сфера навчання студента також може бути охарактеризована не одним, а декількома провідними мотивами: пізнавальним, професійним тощо. При цьому, пізнавальні й професійні мотиви, будучи новоутвореннями навчальної діяльності в результаті взаємних трансформацій, обумовлюють як подальший розвиток один одного, так багато в чому й самої діяльності.

Створення сприятливого психологічного клімату в студентській групі є справою не тільки відповідальною, але й творчою, що потребує як знання його природи, так і засобів регулювання: розуміння психології студентів, що навчаються в групі, їх емоційного стану, стосунків між собою, особливостей індивідуальної та колективної навчальної діяльності. У цьому контексті погоджуємося з В. Ольшанським (1975, с. 264), який писав, що «подібно тому, як в одному кліматі рослина може зачахнути, а в іншому пишно розквітнути, людина може відчувати внутрішню задоволеність і бути хорошим працівником в одному колективі і повністю зачахнути в іншому».

Доцільно згадати визначення сутності психологічного клімату, запропоноване К. Платоновим (1997, с. 138), який представив його як взаємодію фізичного й соціального середовища та особистості, що відображається в її свідомості, формуючи відповідний психічний стан, виступаючи при цьому як одна із структурних характеристик групи. Психологічний клімат для кожного члена групи – це об'єктивна реальність, яку він відображає, включаючись у цю групу. Відображений психологічний клімат стає одночасно і його суб'єктивною реальністю, і об'єктивною реальністю для інших членів цієї групи.

Психологічний клімат групи – це сукупність усіх впливів членів групи один на одного, а також психологічних умов, які дозволяють або

заважають задоволенню соціальних потреб її членів. До цих умов належать: внутрішньо групова інформація, яка задовольняє потреби в знанні та орієнтуванні; визнання (прийняття) та повага один до одного; групові чинники, які дозволяють людині реалізувати свій інтелектуальний та емоційний потенціал, зіграти ту роль, на яку вона здатна та підготовлена; можливість почувати себе вільним, мати статус, що не утискає його самооцінку. У підтвердження вищезазначеного пригадаємо слова Ю. Платонова (2004, с. 265), який наголошував, що «клімат – це також і груповий тиск, і соціальний контроль, це – якісна сторона міжособистісних відносин, яка проявляється у вигляді сукупності психологічних умов, що сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності та всебічному розвитку особистості в групі».

Як інтегральний стан колективу, психологічний клімат включає цілий комплекс різноманітних характеристик, тому його неможливо виміряти за якимось єдиним показником. Отже, розроблена певна система показників, на основі яких виявляється можливим оцінити рівень і стан психологічного клімату в студентській групі, та згідно з якою сприятливими характеристиками психологічного клімату можна вважати такі:

1. У групі переважає бадьорий, життєрадісний тон взаємовідносин між студентами, оптимістичний настрій; стосунки будуються на принципах співпраці, взаємної допомоги, доброзичливості; членам колективу подобається брати участь у спільних справах, разом проводити вільний час; у стосунках переважають схвалення та підтримка, критика висловлюється з добрими побажаннями.

2. У групі існують норми справедливого та поважного ставлення до всіх її членів, тут завжди підтримують слабких, виступають на їх захист, допомагають новачкам.

3. У групі високо цінують такі риси особистості, як принциповість, чесність, працьовитість та безкорисливість.

4. Члени групи активні, сповнені енергії, швидко відгукуються, якщо потрібно зробити корисну для всіх справу, та досягають високих показників у навчанні.

5. Успіхи та невдачі окремих членів групи викликають співпереживання та щире співчуття всіх членів групи.

6. У стосунках між угрупованнями (мікрогрупами) усередині колективу існує взаємна прихильність, розуміння, співпраця.

Однак, доцільно визначити й характеристики

несприятливого психологічного клімату, а саме:

1. У групі переважає пригнічений настрій, песимізм, спостерігаються конфліктність, агресивність, антипатія студентів один до одного, присутнє суперництво; члени групи виявляють негативне ставлення до більш близьких стосунків один із одним; критичні зауваження носять характер очевидних або прихованих випадів, студенти або викладачі дозволяють собі принижувати особистість іншого, кожен вважає свою точку зору головною і нетерпимий до думки решти групи.

2. У групі відсутні норми справедливості та рівності у взаємовідносинах, вона помітно поділяється на «привілейованих» та «зневажуваних», тут презирливо ставляться до слабких, нерідко висміюють їх, новачки почувуються зайвими, чужими, до них часто виявляють ворожість.

3. Такі риси особистості, як принциповість, чесність, працелюбство, безкорисність, не шануються.

4. Члени колективу – інертні, пасивні, дехто прагне відособитися від інших, групу неможливо заохотити до спільної справи.

5. Успіхи та невдачі одного залишають байдужими інших членів групи, а іноді викликають нездорову заздрість та злорадство.

6. У групі виникають конфліктуючі між собою угруповання, які відмовляються від участі у спільній діяльності

7. У складних випадках група не спроможна об'єднатися, виникають розгубленість, сварки, взаємні обвинувачення; група закрита і не прагне дружити з іншими групами.

Таким чином, ефективність навчання іноземних мов у ЗВО може бути досягнута, якщо студенти не тільки повністю втягуються в навчальну мовленнєву діяльність, а й обов'язково усвідомлюють цілі й завдання своєї діяльності за відсутності неспокою в процесі оволодіння іноземною мовою та переважанні позитивних емоцій (радість, задоволення, впевненість, гордість, інтерес). Отже, важливо перемістити акцент у навчанні іноземних мов на розвиток навичок мовного спілкування та ведення дискусій на професійні теми. Особливої уваги в цьому контексті потребують заняття з практики усного й писемного мовлення та методики викладання, які проводяться з використанням інноваційних форм навчання, зокрема, лекцій-діалогів, «круглих столів», батл-дискусій. Саме на таких заняттях студентам надається можливість повною мірою

розкрити свій творчий особистісний потенціал, наприклад, висловлювати власну думку щодо проблеми, яка вивчається або ж обговорюється. Під час проведення такого роду занять у групі панує бадьорий, життєрадісний тон взаємодії між студентами та викладачами, яка супроводжується оптимістичним настроєм з обох сторін; стосунки будуються на принципах співпраці, взаємної допомоги, доброзичливості; членам колективу подобається брати участь у вирішенні спірних питань; у стосунках переважають схвалення та підтримка, а критика висловлюється лише з добрими побажаннями. Студентам надається повна свобода слова та думки, можливість відстоювати свою професійну позицію, що нерідко веде до виникнення конфліктної ситуації, у розв'язанні якої народжується істина. Заняття проводяться в атмосфері справедливого та поважного ставлення до всіх учасників процесу, які, своєю чергою, демонструють принциповість, чесність, працьовитість, активність, енергійність. Успіхи та невдачі окремих учасників такого «конфлікту» викликають співпереживання та щире співчуття всіх студентів групи. Отже, у стосунках між мікрогрупами всередині колективу панує взаємна прихильність, розуміння, співпраця. Це свідчить про те, що на формування професійної комунікативної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов суттєво впливає доброзичливий психологічний клімат.

Ефективність будь-якої діяльності залежить від інтенсивності мотивації, тому викладач у своїй роботі повинен виробити відповідний спосіб впливу на кожного студента, адже найдієвішим способом посилення мотиву є стимулювання студентів позитивними емоціями, що допоможе студентам поєднати вивчення іноземної мови зі своїми особистими цілями, такими як, досягнення успіхів у професійній сфері та кар'єрі, а не у вивченні іноземної мови взагалі.

Таким чином, перед ЗВО та його викладачами постає чимало нелегких і відповідальних завдань, вирішення яких, насамперед, полягає у зміні такої мотивації. Досягненню цього сприятиме створення комфортного психологічного клімату, партнерських відносин між викладачем і студентами, та між студентами, що передбачає

наявність емоційного благополуччя, позитивної «Я-концепції», успішності у сфері спілкування, взаємовідносин та майбутньої професійної діяльності.

Психологічний клімат – це показник взаємовідносин «особистість-група», це – сукупність усіх впливів членів колективу один на одного, що сприяють продуктивній спільній діяльності, всебічному розвитку особистості в групі й самої групи.

Студентський колектив – достатньо складна соціальна система, яка характеризується неоднорідністю освіти, віку, суттєвими міжособистісними та соціальними відмінностями, адже в ньому навчаються молоді люди з дуже різними індивідуальними рисами, темпераментами, характерами. У ході навчання неминуче виникають складні проблеми, а інколи й конфлікти, які потрібно вміти достойно вирішити. Все це ускладнює формування навчального колективу і створення позитивного психологічного клімату. Саме студентська група здатна істотно підвищити ефективність індивідуального процесу засвоєння знань. Але для цього потрібно, щоб вона стала колективом (командою), де кожен студент готовий допомогти іншому, де існує культ учіння та знань, спрямованість на становлення професіоналізму та науковий пошук, атмосфера позитивізму й дружелюбності, іншими словами, щоб у групі встановився сприятливий психологічний клімат.

Висновки. Психологічний клімат – це якісна сторона міжособистісних відносин, яка проявляється у вигляді сукупності психологічних умов, що сприяють або перешкоджають продуктивній сумісній діяльності та всебічному розвитку особистості в групі. Психологічний клімат – це інтеграл більш окремих групових станів. Він не виникає спонтанно, а є результатом зусиль багатьох людей – куратора, викладачів та самих студентів. У психологічному кліматі головне – вплив різних сторін психології (культури) на життя й діяльність особистості. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо в обґрунтуванні доцільності створення такого психологічного клімату в студентській групі.

Література

1. Ильин, Е., 2011. *Мотивация и мотивы*. С-Петербург: Питер.
2. Леонтьев, А. 2008. *Деятельность*.
3. Ольшанский, В., 1975. *Социально-Сознание. Личность*: учебное пособие. Москва: Смысл. Академия.

психологический климат в коллективе: Социальная психология. Москва: Политиздат.

4. Платонов, К., 1997. Проблемы управления психологическим климатом коллектива. *Социально-психологические проблемы повышения*

эффективности деятельности производственных коллективов. Курган, с. 135-39.

5. Платонов, Ю., 2004. *Основы социальной психологии.* СПб: Речь.

KEY WORDS:

psychological climate,
positive motivation,
learning activity,
professional activity,
competence,
students,
student group,
future foreign language
teachers

Abstract

Formation of future foreign language teachers' positive motivation to educational and professional activities

Inna Klak,

PhD (Pedagogy)

associate professor of the Department of Foreign Languages and Their Teaching Methods

Kremenets Regional Humanitarian-Pedagogical Academy Named after Taras Shevchenko

Nadiia Yatseniuk,

PhD (Pedagogy)

associate professor of the Department of Foreign Languages and Their Teaching Methods

Kremenets Regional Humanitarian-Pedagogical Academy Named after Taras Shevchenko

The article reveals a relevant problem in the field of the theory and methodology of vocational education – forming the future foreign language teachers' positive motivation to learning and further professional activity. The purpose of the article is to substantiate the expediency of creating positive psychological climate as an effective factor in the process of forming the future foreign language teachers' positive motivation to learning and further professional activity. Psychological climate has been defined as an essential factor in the process of forming the mentioned phenomenon, namely: as an indicator of the relationship between a person and group, the totality of all influences of members of the student team on each other which promotes or hinders the productive co-activities, the individual's comprehensive development in the group and satisfaction of the social needs of its members. The favorable and unfavorable characteristics of psychological climate have been determined, in particular, students and teachers' optimistic mood, which guarantees a benevolent tone of pedagogical interaction and successful cooperation; mutual assistance, support and fair treatment of all participants in the educational process, etc., are considered favorable indicators of psychological climate. Unfavorable characteristics of psychological climate include inertia, conflicts, aggressiveness, suppressed mood, indifference, lack of justice and equality standards in the relations between members of the student group. Thus, establishment of comfortable psychological climate and partnership between teacher and students, and between students themselves involves the presence of emotional well-being, positive "I-concept", success in communication sphere, relationships and future professional activities. Particular attention in this context require classes on practical course of oral and written English and methods of teaching English conducted with the help of using innovative teaching forms such lectures-dialogues, "round tables", battle-discussions. At these lessons they create the psychological climate which becomes a powerful stimulus of each student's educational activity, since the latter is given the opportunity to fully disclose his personal creative potential and to master general and special competencies necessary for the future professional activities. What the climate is like in the student environment, and, consequently, the educational environment as a whole, depends on the educational institution and its teaching staff.

References

1. Илин, Е., 2011. *Motivatsiya i motivyi.* S-Peterburg: Piter.

2. Леонтев, А. 2008. *Deyatel'nost. Soznanie. Lichnost: uchebnoe posobie.* Moskva: Smyisl: Akademiya.

3. Олшанский, В., 1975. *Sotsialno-psihologicheskii klimat v kollektive: Sotsial'naya psihologiya.* Moskva: Politizdat.

4. Платонов, К., 1997. *Problemyi upravleniya psihologicheskim klimatom kollektiva. Sotsialno-psihologicheskie problemyi povysheniya effektivnosti deyatel'nosti proizvodstvennyih kollektivov.* Kurgan, s. 135-39.

5. Платонов, Ю., 2004. *Osnovyi sotsialnoy psihologii.* SPb: Rech.